

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Ирина Огнянова Китова, Катедра по телевизионно, театрално и киноизкуство, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград,
Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство,
вътрешен член и председател на научното жури

за дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

Тема: ТЕМИ И СТИЛОВЕ В СКАНДИНАВСКОТО КИНО

Автор: Мирела Веселинова Василева

Област на висше образование: 8. Изкуство

Професионално направление: 8.4 Театрално и филмово изкуство (Кинознание, киноизкуство и телевизия)

Научен ръководител: доц. д-р Клавдия Камбурова

Катедра по телевизионно, театрално и киноизкуство, Югозападен университет „Неофит Рилски“, Благоевград

Рецензията се основава на получени следните материали:

1. Дисертация за придобиване на ОНС „доктор“;
2. Автореферат на дисертацията;
3. Творческа автобиография;
4. Списък на научните публикации по темата на дисертационния труд.

Кратка информация за дисертанта

Мирела Веселинова Василева придобива ОКС „бакалавър“ през 2011 година в специалност „Кинознание“, НАТФИЗ "Кръстьо Сарафов" и става „магистър по право“ в СУ "Свети Климент Охридски" през 2013 година. Придобива юридическа правоспособност през 2014 година. От 2007 година до сега тя посещава множество специализиращи обучения в двете области на своите професионални компетенции, сред които ми се иска да спомена уъркшопите по драматургия, актьорско

майсторство, продуцентство, киноразпространение към фестивал за късометражно кино FEST, Португалия и уъркшоп за критическо писане към Фестивал за свободен театър АСТ през 2012 година и обученията по "Въведение в работата с класифицирана информация" и по "Анти-корупция" през 2015 година.

Логично професионалният път на Мирела Василева се развива паралелно в двете направления, които тя успява да синхронизира по ефективен начин. Сред позициите, които е заемала впечатление правят Мениджър, Entertainment Cinemas, Edgartown, MA, USA; младши експерт в Министерство на културата, редактор и автор в културни, специализирани списания и други медии сред които и списание „Кино“.

Кандидатката е представила достатъчно информация и материали, които надхвърлят изискуемите наукометрични показатели според ПП на ЗРАСРБ за защитата на дисертационния труд.

Обща характеристика на дисертационния труд

Общият обем на дисертационният труд е 154 страници, структурирани в увод, три глави, заключение (с. 3 – 145), справка за научните приноси (с. 145), списък на публикации и доклади в областта на киното, на научните публикации по темата на дисертационния труд и на научните форуми, на които са представени (с. 153 - 154), библиография (с. 146 - 150) и филмография (с. 150 - 153). Текстът е структуриран логично и последователно, с коректна научна терминология и добър стил.

Актуалност на темата и проблема

За да бъде една култура жива е необходимо да се поддържат творческата интенционалност, разнообразието и отвореността на взаимодействията, дори и когато говорим за контракултури или специфични локални явления, породени от специфични обстоятелства. Безспорно „Скандинавското кино заема важно и незаменимо място в световната културна история“ (с. 3), но за съжаление в българския културен пласт на филмото изкуство отношението към други национални или регионални кинематографии е по-скоро въпрос на личен вкус, отколкото на възпитание на вкуса на творци и зрители, на професионално или на неформално образование. Както е отбелязано в увода на дисертационния труд,

опитите за по-сериозно и устойчиво програмиране на скандинавско кино в българските киносалони не завършва особено успешно. Съвсем друг е въпросът дали публиката извън столицата ни изобщо има какъвто и да е досег до култура и филми извън доминиращите тенденции и блокбъстъри. Конкуренцията на видео стрийминг платформите оказва силно влияние върху практиките на гледане на филми и развитието на публики, но пък отчасти компенсира липсата на разнообразна и тематична програма в киносалоните. Но за съжаление това не може да замести дългогодишната тежка липса на държавна политика за подкрепа на достъпа до култура и качествено изкуство.

Именно така очертаната културна ситуация в България придава особена тежест на изследователския интерес и на самия дисертационен труд на Мирела Василева. А съвременната културна динамика между различните производствени концепции, процеси и форми на разпространение на филмова продукция дава на темата и проблема на това научно изследване безспорна актуалност и значимост.

Съдържателни аспекти на дисертационния труд

Както беше споменато в уводната част на дисертационния труд е ясно поставена и защитена актуалността на проблема. Основната цел е да се разкрие и анализира „спецификата на скандинавското кино, с важните имена в него и с темите и стиловете, характерни за развитие му“ (с. 4). Обектът на изследването, обхваща „стиловете и темите в съвременното скандинавското кино и историческите обстоятелства довели до тяхното оформяне“ (с. 5), а поставените основни изследователски задачи очертават този специфичен културен пласт в световното кино и неговото културно влияние (с. 4-5).

В допълнение авторката си поставя и една по-широка културологична задача, която е да съдейства за по-доброто опознаване на скандинавското кино не само като творци и произведения, но и като философия, естетика, поглед към света и човека. (с. 5) А извън обсега на изследването са поставени по-специфични локални културни явления, автори и творби, както и „филми и сериали излезли след 2022 г. или недостъпни за България“ (с. 5).

Първа глава от дисертационния труд *„Основни теми и характеристика на скандинавското кино от зараждането му до края на 20 век“* е структурирана в пет подглави - *Норвежско кино, Бергман и шведското кино, Датското кино и Карл Теодор Драйер, Датската филмова идентичност и Биле Аугуст, Движението „Догма 95“ – експериментите започват*. Този избор на практика очертава едни от най-ярките тенденции в генезиса на скандинавското кино като културно явление. Добро впечатление прави, че още в началото са уточнени обхватът на понятията *скандинавски* и *нордически* в исторически контекст и намерението да се изследват основно скандинавските кинематографии, за да няма размиване на граници и омъгляване на културни процеси. Адмираiram опитът за изграждане на по-сложна аналитична концепция на изследването, която обвързва хронологичното с паралелно и сравнително проследяване на явления, тенденции, автори и произведения от трите основни скандинавски национални кинематографии, което позволява да се постигне по-цялостна картина на историческото развитие и художественото разгръщане на скандинавското кино. Проследени са както етапите на формиране на филмова индустрия в отделните държави, взаимодействия между творци, собственици на киносалони, филмови продуценти и разпространителски компании, държавни институции и т.н., така и основни теми, интерпретирани от проходящите кинотворци в първите филмови произведения и в развитие. Анализират се филмови произведения, творчески търсения на авторите, акцентира се върху динамиката на промяната и културната специфика. Текстът е наситен с изключително любопитни факти за творци, направления, процеси, за творчески и културни взаимодействия, анализи на филми, стилове и творчески подходи, което допринася за сериозна стойност на цялото изследване.

Втора глава *„Датското кино в началото на 21 век“* представлява естествено продължение на предишната и включва три основни подглави - *Ларс фон Триер – експериментите продължават, Николас Виндинг Рефн – експериментите ескалират, Реализъм в новото датско кино*.

Като човек, който има силни пристрастия към несамоцелния бунт в изкуството, естествено и към „Догма 95“ и в частност към творчеството на Ларс фон Триер ми се иска да споделя задоволството си от представянето му като творец, на неговите

филми, от анализите и обобщенията. Винаги може и още, което в никакъв случай не е забележка. Също така, аз възприемам творческите търсения и дори затруднения на Ларс фон Триер и на други представители и последователи на естетическите концепции и идеи на това движение като естествен процес (или път) на кинооткривателство и откровения, който се е случвал и преди не само в изкуството, но като че ли винаги идва, за да ни напомни колко е важна искреността на търсеция буден дух, а не произвеждането на универсалната формула на успеха или узурпирането истината, или на правото да се изразяваш свободно. И тъй като действителността като предметност, както и реалността на сетивата заедно и по отделно не представляват единствената възможна реалност се налага да изразя известно несъгласие с констатацията, че „след години на самоналожени правила и реализъм, Триер се обръща към възможностите на съвременното кино“ (с. 85), изразена по повод на „трилогията за депресията, започваща през 2009 г. с „Антихрист“ (с. 85), която ми се струва валидна единствено ако говорим за технологията на един филм, но не и за неговия дълбок вътрешен принцип, който предполага не само избора на изразни средства, но е и проекция на откровенията, идеите и търсенията на неговия създател, и на възможността за живата връзка със зрители от различни времена, пространства, култури и т.н.

В следващите две подглави се проследява появяването на специфични творчески „отклонения“ от установени норми и течения, естетически търсения и зараждащи се авторски стилове, успешни и не толкова творчески опити и творчески взаимодействия, както и редица предпоставки за формирането на нови подклонове и направления в скандинавското кино. Отново е хубаво да се отбележи, че сериозният масив от информация за автори, филми, идеи и творчески взаимодействия, тенденции, промени и процеси е допълнен със задълбочени анализи и опити за извеждане на причинно-следствени връзки, откриване на логическата предопределеност на проявата или появата на новото и различното, за осмисляне на контекстите.

Трета глава „*Норвежко кино, шведско кино и скандинавски ноар*“ е ориентирана към изследване на най-актуалните тенденции в скандинавското кино. Основните теми са представени в три подглави - *Меланхолия и депресия в съвременното*

норвежко кино, Сатира и deadpan хумор в съвременното шведско кино, Скандинавски ноар.

Още в самото начало на тази глава са изяснени и контекстуално поставени доминиращи съвременни тенденции на националните кинематографии на Дания и Швеция, Норвегия. За норвежкото кино акцент е поставен върху изследването на „най-мрачните кътчета на душата“ основно „през меланхолията, депресията и тревожността“ (с.112), със специално внимание върху творци, творби, жанрови особености и контексти. За датските творци е отбелязано, че в тяхното „изкуство процъфтява реализма и целесъобразността, а киното отразява директно проблемите на съвременieto“ (с.112), което очертава една своеобразна рамка на рефлексите върху един общ свят, вътрешно и външно, лично и общо, другостта. Втората подглава е фокусирана върху Швеция и шведското кино, където „към сериозните теми се подхожда със сатира и deadpan хумор, тъжното и тежкото се разкрива през нестандартното и абсурдното“ (с.112), а всичко това подкрепено с множество примери и анализи. Приятно впечатление прави, че е обърнато внимание на специфичния културно обусловен хумор, който се проявява не само във филмите, но и като устойчив мотив в поведението и отношението на самите творци (с.119) и чрез който най-често се достига до измеренията на абсурда. Нещо повече, при всяко филмово явление или тенденция, които се изследват в този дисертационен труд подходът е каузален като се търсят и намират взаимовръзки между нагласи към света, културни особености и актуална ситуация, творци и творби, които се надграждат последователно чрез изведените, теми и акценти в отделните тематични части. Това създава една много по-ясна представа за културния мироглед на цели нации, за пораждащите се културни явления, за творци и творби.

Последната подглава е посветена на скандинавски ноар, ярка и своеобразна тенденция в скандинавското кино, проследена от неговото зараждане през 60-те години на XX век до трансформациите на жанра в съвременните телевизионни сериали. Обърнато е внимание на културното му влияние и културен ефект. Адмиравам този подход, при който се обвързват културните контексти, художествените явления и действителността в многопластово изложение на исторически, биографични факти, творчески търсения, задълбочени анализи, но и

любопитни факти, отразяващи културното въздействие на автори и творби. Например, „медийният туризъм“, който скандинавските криминални сериали предизвикват (с.138) и тенденцията, при която „скандинавския ноар се налага като жанр далеч извън пределите на Северна Европа“ (с.139).

В заключението са направени необходимите обобщения и изводи, но на мен ми се иска да завърша тази част от рецензията като отбележа още един, важен за мен, положителен аспект по отношение на съдържателния обхват на това научно изследване. Между редовете се привижда един емоционален и психологически метаразказ за скандинавското кино, който споява различните гледни точки на изследователя, историческото време и културният контекст с творци, филми и зрители по различен начин от дистанцираната обективистична гледна точка към факти и обстоятелства. Това впечатление ме изненадва приятно, защото такъв подход и дълбочини показват преди всичко комплексност на мисленето на изследователя, която все пак е необходима за разбирането на културни и творчески процеси и явления не само във филмовото изкуство.

Научни приноси на дисертационния труд

Авторът формулира достатъчно ясно научните приноси на дисертационния труд, които намирам за обективни и коректни. Приемам така формулираните приноси. Също ми се иска отново да подчертая, че дисертационният труд не само запълва празнини в собствената ни филмова теория и мисъл, но има и сериозен приложен потенциал по отношение на неформалното образование, развитие на публики и възпитанието на вкуса.

Оценка на автореферата

Авторефератът е с обем от 47 страници и е оформен съгласно стандартите. Тематичният обхват и структурата му съответстват на дисертационния труд и отразяват по същество обекта, предмета, хипотезите, целите, задачите, съдържанието по глави, постигнатите резултати и изводи, както и формулираните приноси.

Критични бележки и препоръки

Критичните ми бележки са по-скоро „козметични“, но ми се струва, че ако бъдат приети биха направили текста много по-завършен и убедителен.

1. На места в дисертацията и автореферата се откриват малки неточности, които отдавам на емоциите и възбуденията около подготовката за публична защита. Например:

В Увода е отбелязано, че в първа глава се „разглежда историята на скандинавското кино преди началото на 20 век“ (с. 5), което невярно по отношение на тематичния обхват на първа глава. По-коректно би било да се очертае времеви диапазон „от края на 19 век“ или „от началото на 20 век“.

2. Лично аз смятам, че едно унифициране на представянето на автори, филми т.н. с личен превод (транслитериране или друг подход) на имена, заглавия, наименования на компании и т.н. е по-коректно към читателя, но и към стила на самия текст. Ето няколко примера на езиков разнoбой:

а) „... като Танкред Ибсен, Rasmus Breistein и други създават...“ (с. 12);

б) „След "Водачът" (1987) Nils Gaup режисира...“ (с. 14);

с) „... другите важни режисьори от втората половина на 20 век – Ян Троел, Vilgot Sjöman и Рой Андершон...“ (с. 28).

3. Според мен, интервюто с Биле Аугуст (с. 56-60) би било по-добре да бъде добавено като специално приложение, което може да бъде цитирано в текста, тъй като остава по същество външно на самото изложение. А финалът на тази подглава да дойде от по-дълбок анализ на самото произведение, каквато очевидно е идеята на добавеното интервю.

Заклучение

Дисертационният труд на Мирела Веселинова Василева „ТЕМИ И СТИЛОВЕ В СКАНДИНАВСКО КИНО“ за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ Професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство с научен ръководител доц. д-р Клавдия Камбурова е много интересно и пространно изследване

на скандинавското кино като явления, тенденции, ярки представители и филми. Без съмнение се запълва голяма празнина в полето на българската филмова мисъл като културологични, теоретични и естетически натрупвания.

Като рецензент намирам достатъчно основания да оценя положително изследователската работа и дисертационния труд на Мирела Веселинова Василева като гласувам „ЗА“ и препоръчам на уважаемото Научното жури да ѝ присъдят образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 8.4 Театрално и филмово изкуство (Кинознание, киноизкуство и телевизия).

22.11.2023 година

Благоевград

Рецензент:

Доц. д-р Ирина Китова

REVIEW

By Assoc. Prof. Dr. Irina Ognyanova Kitova, lecturer in Department of Television, Theater and Cinema, Faculty of Arts of South-West University "Neofit Rilski" – Blagoevgrad
Professional field of Theatre and Film Arts (8.4.)

for a dissertation on the award of an educational and science degree "Doctor"

Topic: THEMES AND STYLES IN SCANDINAVIAN CINEMA

Author: Mirela Veselinova Vasileva

Field of higher education: 8. Art

Professional field: 8.4 Theater and film art (Cinematography, film art and television)

Scientific supervisor: Assoc. Dr. Klavdia Kamburova

Reviewer: Assoc. Prof. Dr. Irina Ognyanova Kitova

Department of Television, Theater and Film Arts, Southwest University "Neofit Rilski", Blagoevgrad

SUMMARY:

Brief biographical data

Mirela Veselinova Vasileva obtained a bachelor's degree from the Academy of Fine Arts in 2011, majoring in "Film Studies", NATFIZ "Krastyo Sarafov", and became a "Master of Laws" at SU "Sveti Kliment Ohridski" in 2013. Acquired legal capacity in 2014. From 2007 until now, she has attended numerous specialized trainings in both areas of her professional competences, among which I would like to mention the dramaturgy, acting, production, film distribution workshops at the FEST Short Film Festival, Portugal and the critical writing workshop at the Festival for the AST Free Theater in 2012 and the "Introduction to working with classified information" and "Anti-corruption" trainings in 2015.

Logically, Mirela Vasileva's professional path developed in parallel in both directions, which she managed to synchronize in an effective way. Among her impressive positions are Manager, Entertainment Cinemas, Edgartown, MA, USA; Junior Expert at the Ministry of Culture, editor and author in cultural, specialized magazines and other media, including the magazine "Kino".

The candidate has presented sufficient information and materials that exceed the required scientometric indicators according to the PP of ZRASRB for the defense of the dissertation work.

General characteristics of the dissertation

The total volume of the dissertation is 154 pages, structured in an introduction, three chapters, a conclusion (p. 3 – 145), a reference to scientific contributions (p. 145), a list of publications and reports in the field of cinema, of scientific publications on the subject of the

dissertation work and the scientific forums at which they were presented (p. 153 - 154), bibliography (p. 146 - 150) and filmography (p. 150 - 153). The text is structured logically and consistently, with correct scientific terminology and good style.

Relevance of the thesis

For a culture to be alive it is necessary to maintain creative intentionality, diversity and openness of interactions, even when we talk about countercultures or specific local phenomena born of specific circumstances. Undoubtedly, "Scandinavian cinema occupies an important and irreplaceable place in world cultural history" (p. 3), but unfortunately in the Bulgarian cultural layer of film art, the attitude towards other national or regional cinematography is more a matter of personal taste than of upbringing the taste of artists and viewers, of professional or informal education. As noted in the introduction of the dissertation, the attempts for more serious and sustainable programming of Scandinavian cinema in Bulgarian cinemas did not end particularly successfully. It is quite another question whether the public outside our capital has any access to culture and films outside of the dominant trends and blockbusters. Competition from video streaming platforms has a strong impact on film viewing practices and the development of audiences, but it partly compensates for the lack of diverse and thematic programming in cinemas. Unfortunately, it cannot replace the long-standing categorical lack of state policy to support access to culture and quality art.

The cultural situation in Bulgaria outlined in this way gives special weight to the research interest and to the dissertation work of Mirela Vasileva. And the modern cultural dynamics between the different production concepts, processes and forms of distribution of film production gives the topic and problem of this scientific research an indisputable relevance and significance.

Scientific contributions

The author clearly formulates the scientific contributions of the dissertation, which I find objective and correct. I accept contributions so worded. And I would like to add that the dissertation not only fills gaps in our own film theory and thought, but also has serious applied potential in terms of non-formal education, audience development and taste education.

Conclusion

The dissertation of Mirela Veselinova Vasileva "THEMES AND STYLES IN SCANDINAVIAN CINEMA" for awarding the educational and scientific degree "doctor" Professional field 8.4. Theatrical and film art with research supervisor Assoc. Dr. Klavdia Kamburova is a very interesting and extensive study of Scandinavian cinema as phenomena, trends, prominent representatives and films. Undoubtedly, a big gap is being filled in the field of Bulgarian film thought in terms of cultural, theoretical and aesthetic aspects.

I find sufficient reasons to positively evaluate the research work and dissertation work of Mirela Veselinova Vasileva as a reviewer by voting "for" and recommending to the respected Scientific Jury to award her the educational and science degree "Doctor" in professional direction 8.4 Theater and film art (Cinema science, film art and television).

Date: 11/22/2023

Reviewer:

Assoc. Prof. Dr. Irina Kitova